

**UZAKTAKİ YAZMALARIMIZ: İNGİLTERE ULUSAL
KÜTÜPHANESİ'NE KAYITLI İLK MESNEVİLER**

***OUR DISTANT MANUSCRIPTS: THE FIRST RECORDED MESNEVI POEMS IN
THE BRITISH LIBRARY***

***НАШИ ДАЛЕКИЕ РУКОПИСИ: ПЕРВЫЕ ЗАРЕГИСТРИРОВАННЫЕ
МЕСНЕВИ В НАЦИОНАЛЬНОЙ БИБЛИОТЕКЕ АНГЛИИ***

Yakup POYRAZ*

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu, İngiltere Ulusal Kütüphanesi'nde Türkçe yazmalarla ilgili olarak hazırlanan, 1888 tarihli ilk katalogta yer alan, elli üç adet mesnevi içeren kırk üç yazmanın tanıtımını yapmak ve bu vesileyle hem bu mesnevilere hem de buradaki tüm yazmalara dikkati çekmektir. Dünyanın birçok kütüphanesinde binlerce Türkçe el yazması vardır. Bu yazmalar milletimizin gururu ve aziz hatırasıdır. Çünkü onlar bizim paha biçilmezengin kültürümüzdür. Bugün İngiltere Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan iki bin el yazma eser, araştırmacıların ilgisini beklemektedir.

Anahtar Kelimeler: İngiltere Ulusal Kütüphanesi, el yazması, mesnevi, katalog

ABSTRACT

The topic of this study is introducing 43 manuscripts included 53 mesnevi poem from the first catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum Library, dated 1888. In order to introduce we call attention to either these mesnevi poems or the whole manuscripts in The British Library. We have got thousands of Turkish manuscripts in abroad libraries. These are our honour because they are priceless treasure of our profound culture. Today 2,000 Turkish manuscripts in The British Library are waiting for researchers to research them.

Key Words: The British Library, manuscript, mesnevi poem, catalogue

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Задача нашей статьи ознакомить читателя с подготовленной в Английской Национальной Библиотеке работой про Турецкие рукописи, взявшей место в каталоге 1888 года сорока три рукописью содержащих пятьдесят три месневи и таким образом обратить внимание на месневи и находящиеся здесь рукописи. В разных библиотеках мира находятся тысячи Турецких рукописей. Эти рукописи гордость и очень дорогая ценность нашего народа. Потому что они бесценный клад

* Dr., MEB Londra Eğitim Müşavirliği, yakuppoyraz46@hotmail.com

нашей культуры. На сегодняшний день, две тысячи рукописи находящиеся в Английской Национальной Библиотеке ждут внимания со стороны исследователей.

Ключевые слова: Английская Национальная Библиотека, Рукопись, Месневи, Каталог

GİRİŞ

Bugün gerek yurt içinde gerekse yurt dışında on binlerce yazma eser; milletimizin paha biçilmez kültürel, edebî ve tarihî mirasıdır. Biz de bu çalışmamızda İngiltere Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan hemen her konuda iki bin civarındaki yazma eserlerimize dikkat çekmek için kimi eserlerin tanıtımını yapmak istedik. Çünkü bu eserlere dışarıdan ulaşmak, eğer elinizde katalog numarası yoksa, çok zor olmaktadır. British Library daha önce British Museum (müze) bünyesinde hizmet vermekteydi. Şimdi ise Londra merkezde (St. Pancras) "British Library" adıyla hizmet vermektedir. Ulusal Kütüphane kapsamında buraya bağlı olarak çalışan iki kütüphane daha vardır: Colindale, Boston Spa.¹

19. yüzyıl başından başlanıp ve yıllarca toplanan yazmalar ilk defa, Türkçe Yazmalar Bölümünde 1888 yılında Charles Rieu tarafından toplu bir katalog halinde araştırmacıların ilgisine sunulmuştu (Rieu, 1888). Daha sonra 1958'de Meredith-Owens, G.,M. tarafından daktilo usulüyle bir el kitapçığı hazırlanmış; en son olarak da Waley M. I. (trs.) tarafından hazırlanan küçük boyutta bir el kitapçığı Kütüphane raflarında yerini almıştır.² Özellikle son ikisi, sadece eser adı listesi şeklindedir ve ayrıntılı bilgiye sahip değildir. Her üç katalog da İngilizce'dir.

1888'deki hazırlanan katalogda Arap harfli Türkçe el yazma sayısı 483'tür. Bunların 444'ü Batı (Osmanlı) Türkçesi'ne ait, 39 adedi de Doğu (Çağatay) Türkçesi'ne aittir. Günay Kut, 1971'te yazdığı bir makalede (Kut, 1971, s.209) kütüphaneye daha sonra 771 adet yazma daha satın alındığını söylemektedir. Bugün ise The British Library resmi internet sitesinde (www.bl.uk) bu sayının iki bin civarında olduğu ve kütüphanenin yüksek akademik önemde öğeler başta olmak üzere Türkçe el yazmaları satın almaya devam ettiği belirtilmektedir.

İngiltere'deki Türkçe yazmalar konusunda maalesef bugüne kadar çok fazla çalışma yapılmamıştır. Biz de, işe bir tarafından başlamak düşüncesiyle ilk katalogta yer alan Osmanlı Türkçesi'ne ait (Azerî sahası dahil) kırk üç adet el yazmasında bulunan elli üç adet mesneviyi bu makalede tanıtmaya çalışacağız. İçinde mesneviden başka divan olan karma yazmaları ise başka bir çalışmada ele alacağız.

MESNEVİ İÇERİKLİ YAZMALAR

Aşağıdaki tüm başlıklarda yer alan bilgiler sırasıyla: katalog numarası, eser adı, yazar adıdır.

Harl. 5511, Garibnâme, Âşık Paşa

356 varak, 30x20,5 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 13 cm.; yazı, düzgün ve büyük harfli nesih hattı, sayfa kenarı kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Bitirilme tarihi: Ramazan 1040 (M.1638). Müstensih, Şaban bin Muzaffer.

Âşık Paşa'ya ait olan bu eser, mensur bir önsözle başlar ve tasavvufî özellikler gösteren bir mesnevidir. Eser on bâb üzerine kurulmuş ve her bâb on destândan oluşmuştur. Bâbların başlangıç sayfaları şöyledir: I. Bâb, vr.12b; II. Bâb, vr.19a; III. Bâb, vr.33b; IV.

Bâb, vr.58b; V. Bâb, vr.88a; VI. Bâb, vr.117b; VII. Bâb, vr.156a; VIII. Bâb, vr.195b; IX. Bâb, vr.250b; X. Bâb, vr.296a.

Önsöz başlangıcı:

Hamd bî hadd ü sipâs bî add mer Hudâvendî ki Hâlîk-ı zemîn ü âsmân vü Şâni'-i kevn ü mekân...

Mesnevi başlangıcı:

Allâh âdun aytalum evvel ibtidâ

Ki andan oldu ibtidâ vü intihâ

Add. 7932, Garibnâme, Âşık Paşa

Aynı mesnevinin baştan kimi bölümleri eksik diğer bir kopyasıdır.

297 varak, 20.5x13 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 10 cm.; yazı, nesih hattı. Bitirilme tarihi: Ramazan 1040 (M.1638). Müstensih, Yusuf bin Muhammed el-Muslî

Bu yazmada baştaki mensur önsöz ve ilk üç bâb yoktur. Onun yerine boş sayfalar vardır. Eserde bâbların başlangıç sayfaları şöyledir: IV. Bâb, vr.12b; V. Bâb, vr.39b; VI. Bâb, vr.67a; VII. Bâb, vr.106b; VIII. Bâb, vr.146a; IX. Bâb, vr.186a; X. Bâb, vr.241a.

Harl. 3273, İskendernâme, Ahmedî

320 varak, 26x19 cm. boyutlarında, 13 satır, satır uzunluğu 13 cm.; hat, kendine has özellikler gösteren, kalın harfli, pek kullanılmayan bir hattır. Sayfa kenarı kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Muhtemelen 15. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

I. Bayezid döneminde yaşamış olan Ahmedî, kendi ifadesiyle, yazdığı bu eseri Nizâmî'nin aynı adlı eserinden tercüme etmemiş, kendi yorumlarıyla kendi üslûbunu ortaya koymuştur. Ahmedî, eserini 1 Rebiülahir 792'de tamamlamıştır (vr.319b).

Başlangıç:

Žikr-i bismi'l-lâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm

Ķâmû nesne yeger gider ey Ħakîm

Add. 7918, İskendernâme, Ahmedî

Aynı mesnevinin baştan ve sondan kimi yerleri eksik diğer bir kopyasıdır.

251 varak, 23x14 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 9 cm.; hat, bir önceki yazma gibi kendine has özellikler gösteren; çok küçük harfli, pek kullanılmayan bir hattır. Sayfa kenarı kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. 15. yüzyıla yakın istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Add. 7905, İskendernâme, Ahmedî

Aynı mesnevinin baştan ve sondan kimi yerleri eksik diğer bir kopyasıdır, arada yer yer boş sayfalar da bırakılmıştır.

211 varak, 25x13 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 7,5 cm.; yazı, temiz ve düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarı altın sarısı çizgilerle çerçevelenmiştir. İstinsah yeri, Şiraz; bitirilme tarihi: 940 (M.1533); müstensih, Mehmed Kâtib.

Or. 1376, İskendernâme, Ahmedî

Aynı mesnevinin "Kitab-ı İskendernâme" başlığını taşıyan bir diğer kopyasıdır.

276 varak, 32x21 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 13 cm.; yazı, kaba nesih hattıdır. Bitirilme tarihi: 25 Şevval 1252 (M.1837).

Bu yazma, en baştaki (Harl. 3273) İskendernâme nüshasına en yakın olan nüshadır. Ufak tefek farklılıklarla birlikte mesnevinin tümü, bu yazmada da mevcuttur.

Add. 5986, Beşaretnâme, Refî'i

34 varak, 19,5x14 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, düzgün olmayan ta'lik hattıdır. 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Tasavvufî özellikler gösteren, Kur'an harflerinden kimi işaretler ve gizli manalar çıkaran bir eserdir. Eserde şairle ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Refî'i, şiirinde ünlü mutasavvıf Seyyid Nesimî'den etkilendiğini ve yolunda gittiğini belirtir.

Başlangıç:

Ola seb' a'l-meşânî ey Hâkîm

Geldi bismi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Avusturya Viyana kataloglarında şair adı verilmeyen bir "Beşaretnâme" kayıtlıdır, bunun Refî'i'ye ait olma olasılığı çok yüksektir. Ayrıca Viyana kütüphanesi kayıtlarında Refî'i'ye ait olduğu bildirilen "Gencnâme" adında bir risale daha vardır (Rieu, 1888, s.165).

Add. 7906, Husrev u Şîrîn, Şeyhî

261 varak, 23,5x16 cm. boyutlarında, 13 satır, satır uzunluğu 10 cm.; yazı, düzgün ve açık nesih hattıdır, sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Yazmanın 15. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Başlangıç:

Bi-ḥamdü'l-Vâhidü'l-Eḥadü'l-Ḳadîm

Vü bismillâhi zi'l-minnü'l-'Azîm

Eser, Nizâmî'nin Farsça aynı addaki eserinden serbest çeviri şeklinde yapılmıştır. Aslen Germiyanoğlu beyliğinden olan Şeyhî, tasavvuf alanında Hacı Bayram'a intisab etmiştir. II. Murad döneminde tıp eğitimi almış ve Hekim Sinan olarak tanınmıştır. Sultan II. Mehmed'in hastalığı esnasında hastalığının tedavisi için gönderilmiştir. Ankara'da bir müddet ikamet ettikten sonra Kütahya'nın bir köyüne yerleşmiş ve vafatına kadar orada kalmıştır. (Hoca Sadettin Efendi, trs., vr.144a). Vefat tarihi, tam olarak belli değildir.

Husrev ü Şîrîn, Anadolu sahasında ilk mesnevi olma özelliğini taşır. Eser II. Murad'a sunulmuştur. Şairin hayatında tam olarak bitmeyen eser, kardeşi veya yeğeni olduğu söylenen Cemalî tarafından tamamlanmıştır (Kınalızâde, trs., vr.153a).

Eserin Londra'dan başka Paris (p.333, no.323-328), Dresten (no.49), Kraft (no.211), Leyden (vol.II, no.704), Gotha (no.199), Viyana (vol.I, p.617), Münih (no. 176-177) gibi yurt dışı kütüphanelerinde de yazma nüshaları bulunmaktadır.

Or. 2708, Husrev u Şîrîn, Şeyhî

Eserin bazı varakları eksik (Add.7906'ya göre vr.82,84) bir diğer kopyasıdır.

90 varak, 28x18 cm. boyutlarında, 21 satır, satır uzunluğu 9,5 cm., ayrıca sayfa kenarlarında 38 yarım satır (16 satır) yazılıdır; yazı, nesih hattıdır, sayfa kenarı altın renkli çizgilerle çerçevelenmiştir. Başlıklar altın yaldızlıdır. Yazmanın 15. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca yazmada 11 adet renkli, altın yaldızlı minyatür de mevcuttur (vr.10, 17, 19, 31, 37, 39, 51, 57, 62, 64 ve 74).

Or. 3294, Husrev u Şîrîn, Şeyhî

190 varak, 24x16 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 11 cm., sayfalar çerçevesiz; yazı, nispeten düzgün nesih hattıdır. İstinsah tarihi: Receb 890 (M.1485).

Mesnevinin yer yer farklılık gösteren bir diğer kopyasıdır. Özellikle sonuç bölümünde Husrev'in bilge Büzürg ile konuşması bölümü biraz farklıdır. Bunun da, Şeyhî'nin ölümünden sonra eserin tamamlanmasıyla ilgisi olabilir.

Add. 19451, Husrev u Şîrîn, Şeyhî

Eserin eksik bir kopyasıdır.

93 varak, 18x10 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 7 cm.; yazı, küçük harfli ta'lik hattıdır. Sayfa kenarı kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. İstinsah tarihi: Ramazan 855 (M.1451); müstensih, Muhammed bin Hacı Pîr Ahmed.

Add. 24962, Câmasbnâme, Musa Abdî

189 varak, 27x18 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 11 cm., sayfa çerçevesiz; yazı, nesih hattıdır. İstinsah tarihi: Cemaziye'l-evvel 933 (M.1527); müstensih, Mustafa bin Nur Ali.

Başlangıç:

Her kim ol kendüzini bilmiş ola
Cümle eşyâ 'ilmini bilmiş ola

Kitabın başında şairin adını görürüz. Musa Abdî hakkında ayrıntılı bilgiye ne bu eserde, ne de diğer kaynaklarda rastlamak mümkün değildir. Bu eseri II. Murad'a sunan şair, "Şâh adına bunu kıldım tercüme" demek suretiyle tercüme yaptığını söylese de hangi kitaptan böyle bir tercüme yaptığını belirtmemiştir.

Abdî, eserini bir yıl içinde, 833 (M.1430)'te Aydıncık'ta tamamladığını söyler.

Hikayeye adını veren ve baş kahraman olan Câmasb, Danyal Peygamberin oğludur ve Türklerin atasıdır. İlk bölümde Danyal Peygamberin ölüme karşı bir ilaç bulduğundan bahsedilir; ama daha sonra, onun ölmesi üzerine, ölüme gerçek çare olmadığı vurgulanır. Daha sonra Câmasb'ın başından geçenler anlatılır. Mesnevide yer yer Şahmaran benzeri efsanelerden etkilenmiş beyitler vardır.

Or. 1040, Er-Risaletü'l-Muhammediye, Yazıcıoğlu Mehmed

312 varak, 19,5x14 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 10 cm., sayfa çerçevesiz; yazı, nesih hattıdır. İstinsah tarihi: Sefer 1049 (M.1639); müstensih, Yahya bin Abdullah.

Başlangıç:

İlâh-ı vâhid Rabb-i Te'âlâ
Hüvâllâhü'l-bedî'ü'l-e'lâ

Dini ve tasavvufi şiirin en önemli isimlerinden biri olan Yazıcıoğlu Mehmed'in asıl adı Muhammed (Mehmed) bin Salih'dir. Ahmed Bican'ın kardeşidir. Yazıcıoğlu, İsmail Hakkı'nın eserlerini şerh etmiş, Ankara'da Hacı Bektaş'ın halifesi olmuştur. Hayatının son döneminde de Gelibolu'ya gelmiş, İslamî ilimlerle uğraşmış ve H.855'te orada vefat etmiştir (Yazıcıoğlu Mehmed, 1996, s.11)

Şair bu esere "Er-Risaletü'l-Muhammediye" adını verse de, eser, daha çok "Muhammediye" diye bilinir. İslam'ın esasları, Kuran ve hadis alanında geniş bir bilgi temeliyle yazılmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed'in hayatı ve davası hakkında bilgi verir.

Eser çok sevildiğinden olsa gerektir birçok defa elle istinsah edilmiş ve daha sonra da matbaa baskıları yapılmıştır. Kazan ve Bulak'ta basılan eser, ayrıca Ala'uddin Ali b. Muhammed tarafından "Musannifek" adıyla Farsça'ya da çevrilmiştir.

Eserin Londra'dan başka Paris (p.327, no.238), Dresten (no.371, 393), Upsala (no.410), Kopenhag (no.2), St. Petersburg (no.567), Gotha (no.217-219), Münih (no. 179-181) gibi yurt dışı kütüphanelerinde de yazma nüshaları bulunmaktadır.

Add. 6536, Er-Risaletü'l-Muhammediye, Yazıcıoğlu Mehmed

Eserin sadece bazı bölümlerini içeren çok eksik bir nüshadır.

30 varak, 28,5x18 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 11,5 cm., sayfa çerçevesiz; yazı, nesih hattıdır. Yazmanın 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Sloane 4090, ?, Şahinoğlu

Osmanlı Türkçesi dışında İbranice ve Latin harfli metinlerin de bulunduğu dosya şeklinde bir mecmuanın içinde Şahinoğlu adlı bir şaire ait olduğu anlaşılan mesnevi tarzında yazılmış bir şiir mevcuttur. İçindeki belgelerin boyutları ve yazı stilleri farklıdır.

25 varaktan oluşan mesnevi, 34x24,5 cm. boyutlarındadır. Yazı, büyük harfli nesih hattıdır. 18. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır. II. Mehmed'e sunulan bu eserin başlangıcı:

Pâdişâhî görmeyenler heybet olsun otâğından
Oldur yeryüzünün mâhı ziyâ virir niķâbından
Şairin adının geçtiği tek yer olan mahlas beyti:
Şâhinoğlı yüz tutduğumuz Raḥmândur
Benüm andan diledüğüm İmândur

Or. 2172, Yûsuf u Züleyhâ, Hamdullah Hamdî

189 varak, 18x11,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 7 cm.; yazı, düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarı altın renkli çizgilerle çerçevelenmiştir. 16. yüzyılda istinsah edilmiştir. Müstensih, Derviş Gedâyî min-fukârâ-yı Şeyh Ahmed b. Gülşenî

Başlangıç:

Žikr olunmasa evvel ismu'l-lâh
Her ne başlansa âḥir ola tebâh

Câmî'nin aynı isimdeki mesnevisinden esinlenerek ve aynı ölçü kullanılarak serbest bir tarzda oluşturulmuştur.

Hamdullah Hamdî, Akşemseddin'in en küçük oğludur.

Add. 19364, Yûsuf u Züleyhâ, Hamdullah Hamdî

Aynı eserin bir başka nüshası.

189 varak, 17x11,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 7 cm.; yazı, iyi olmayan nesih hattıdır. Sayfa kenarı çizgilerle çerçevelenmiştir. 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca yazmanın en sonunda bir tarih düşülerek Hamdînin bu eseri 897 (M.1497)'de tamamladığı ifade edilmektedir.

Or. 1171, Yûsuf u Zuleyhâ, Hamdullah Hamdî

Aynı eserin bir başka nüshası.

166 varak, 18x11,5 cm. boyutlarında, 19 satır, satır uzunluğu 6 cm.; yazı, küçük harfli ve iyi olmayan nesih hattıdır. Sayfa kenarı kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. İstinsah: İstanbul, 20 Ramazan 986 (M.1578); müstensih, Âbid Rehâyî bin Musa.

Or. 1163, Mevlid & Leylâ vü Mecnûn, Hamdullah Hamdî

Bu yazmada Hamdullah Hamdî'nin iki eseri bir aradadır.

179 varak, 20,5x12,5 cm. boyutlarında, 13 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, nesih hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

I. (vr. 1a-47b) mevlid türü bir mesnevi diyebileceğimiz birinci eser, Hz. Peygamberin hayatı ile ilgilidir. Şair esere bu ismi vermemekle beraber Kınalızâde, tezkiresinde eseri "mevlid-i cismanî..." diye adlandırmıştır (vr.88a)

Başlangıç:

Muştuladılar aña anlarda heb

Kim toğısar senden ol bedrû'l-Arab

II. (vr.48a-179b) Leylâ vü Mecnûn, Nizâmî'nin aynı isimdeki mesnevisinden esinlenerek yazılsa da farklı bir şekilde ele alınmıştır. Kimi beyitleri Latifî'nin beyitleriyle benzerlik gösterir. Burada Latifî'den etkilendiğini söylemek mümkündür.

Eser, "Matla-ı dâstân-ı Mecnûn-ı Leylâ" başlığı ile başlar, mesnevinin ilk beyti:

Der efsâneye viren nezzâmı

Bu üslûb üzre nazm itdi kelâmı

Add. 7915, Yûsuf u Züleyhâ, Kemal Paşazâde

210 varak, 20,5x15 cm. boyutlarında, 19 satır, satır uzunluğu 9,5 cm.; yazı, kötü bir kırma hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. 16. yüzyılda istinsah edilmiştir.

Eser, serbest bir tarzda ama aynı ölçüyle Câmî'den tercüme edilmiş ve Sultan II. Bayezid'e sunulmuştur.

Başlangıç:

Îlâhî gönçe-i ümmidimi aç

Yerine ebr-i rahmet şebnemin saç

Add. 19805, Faziletname, Yemînî

224 varak, 20,5x14,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 10 cm.; yazı, düzgün büyük harfli nesih hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevesizdir. İstinsah tarihi: Şaban 1087 (M.1676).

Eser, Hz. Ali'nin hayatı ve kahramanlıklarını konu alan, on iki imam ve âl-i beytten bahseden bir mesnevidir.

Başlık ve Başlangıç:

Hezâ fâziletname-i emîre'l-mü'minîn 'Ali kerremallâhu veche

Ezel yâd idelüm Hayy u Kadîmi

De bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîmi

Yemînî hakkında kaynaklarda fazlaca bir bilgi yoktur. Fakat şair, beyitlerde yer yer kendinden bahseder. Buna göre şairin asıl adının Hafizoğlu Derviş Muhammed olduğu ve babasının Semerkandlı olduğunu anlıyoruz.

Bu mesnevi yirmi bölüme ayrılmış ve her bölüme bir başlık verilmiştir.

Or. 1039, Selimname, Şükrî

196 varak, 25,5x14,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 10 cm.; yazı, düzgün nesih hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevesizdir. İstinsah tarihi: 972 (M.1564).

I. Selim (Yavuz Sultan Selim)'in hayat hikayesi etrafında şekillenen bir mesnevidir. Şehzade Selim'in Trabzon valiliğinden başlayıp ölümüne kadar tüm hayatı anlatılır. Sonlarında Sultan Süleyman'ın tahta geçişinden de bahsedilir. En çok üzerinde durulan olay, İran'la olan münasebetler ve Çaldıran Savaşı'dır.

Şükrî; Arapça, Farsça, Türkçe, Kürtçe, Ermenice ve Hintçe'yi çok iyi bildiğini ve bu altı dilde şiir yazabileceğini iddia eder. Şükrî, Dulkadiroğlu Şehsuvaroğlu Ali Bey'in yakın adamı idi. O öldükten sonra Halil oğlu Koçubey'in hizmetine girdi ve ondan Selim'in Mısır ve İran seferine ait malumatı alarak bu güzel eseri vücuda getirdi.

Başlangıç:

Başlayalum sözi bismi'l-lâh ile

Kim şeref tapar söz-ı ismu'l-lâh ile

Add. 24963, Vîs ü Râmîn, Lâmi'î

239 varak, 17x12,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 7,5 cm.; yazı, küçük harfli fakat açık ve okunaklı ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. 16. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Eser, Cürcânî'nin Farsça "Fahr-ı Cürcânî" adlı eserinden aynı ölçüyle serbest tarzda bir çeviridir.

Başlangıç:

İlâhî kıl dilüm âyînesin şâf

Ki cânım ol cemâli ola vaşşâf

Add. 19507, Gül ü Bülbül, Fazlî (Kara Fazlı)

78 varak, 21x11,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 6 cm.; yazı, küçük harfli ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. 16. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Kısmen rutubet lekesi oluşmuştur.

Kara Fazlı (Muhammed), İstanbul'da Zâtî ekolünde yetişmiş bir şairdir. Bu eser de romantik bir aşk hikayesini anlatır.

Başlangıç:

Medd-i bismi'l-lâh oldı eyle nigâh

Gülbün-i gülşen-i Kelâmu'l-lâh

Add. 7921, Paşanâme, Nigarî

48 varak, 18,5x12,5 cm. boyutlarında, 11 satır, satır uzunluğu 7,5 cm.; yazı, düzgün nesih hattıdır. Sayfa kenarları altın renkli çizgilerle çerçevelemiştir. Başlıklar altın yaldızlıdır. İstinsah tarihi: 961 (M.1554).

Eser, başarılı bir Türk denizcisi ve kaptanı "Sinan Paşa" hakkındadır. İspanya donanmasına karşı iyi bir savunma yapmış ve onları püskürtmüştür. (H.960-961)

Başlangıç:

Gel ey melâh-ı küşte-i me'ârif

Temevvüc eyledi baır-ı le'âif

Add.23984, Fetihnâme, Nidaî

53 varak, 21x13,5 cm. boyutlarında, 11 satır, satır uzunluğu 8,5 cm.; yazı, zarif ve düzgün nesih hattıdır. Sayfa kenarları altın renkli çizgilerle çerçevelemiştir. Başlıklar altın yaldızlıdır. İstinsah tarihi: Şevval 969 (M.1562).

Eser, başarılı bir Türk denizcisi ve kaptanı Piyale Paşa'nın Haçlı donanmasını etkisiz hale getirip H. 967'de Cerbe Kalesi'ni almasını anlatmaktadır.

Eserin tam başlığı: Fetihnâme-i Kalâ-i Cerbe

Başlangıç:

İlâhî Kâdir u Hayy u Tüvânâ

‘ Alîm u ‘ Ālim ü ‘ Allâm u Dâna

Or.1147, Hamse-i Yahya, Yahya Bey

174 varak, 25,5x19 cm. boyutlarında, 25 satır, satır uzunluğu 15 cm.; yazı, zarif fakat küçük harfli nesih hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir ve her sayfada 4 kolon (2 beyit) vardır. İstinsah tarihi: Sefer 988 (M.1580).

Hamse bilindiği gibi bir şairin beş mesnevisinden oluşan külliyyatına verilen isimdir. Yahya Bey, Türk şiirinde özellikle mesnevi sahasında çok önemli bir yere sahiptir (Kınalızade, vr.308; Ahdî, vr.182). Şairin H.1000 yılı civarında öldüğü bilinmektedir.

Eserin tam başlığı:

Hamse-i Yahyâ Kitab-ı Gülşen-i Envâr u saff-ı evvel besmele...

Hamse'nin içindeki mesnevilerin yeri sırasıyla:

I. (vr.1a-31b) Gülşen-i Envâr: Nizâmî'nin Farsça Mahzenü'l-Envâr isimli mesnevisinden esinlenerek ve aynı ölçüyle yazılan bu eser dinî nitelikte bir mesnevidir.

Başlangıç:

Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîm

Qâfile-i 'alem ' Alîm u Hâkîm

II. (vr.32b-85b) Yûsuf u Züleyhâ: Câmî'nin aynı isimli eseriyle aynı ölçüyle yazılmış bir mesnevidir; ama bir çeviri değildir. Şair, kendi tarzını bulmuştur. Yahyâ Mekke'de bulunduğu dönemde Yusuf Peygamberin doğum yeri olan Kenan'a kadar gelir, oraların ve Mısır'ın güzelliklerine şahit olur ve Yusuf'un diyarını görmekle, bu eseri kaleme almaya bir şevk hissederek.

Başlangıç:

İlâhî 'ayn-ı 'aşkım rûşen eyle

Murâdım Yûsfina revzen eyle

III. (vr.86b-118a) Gencine-i Râz: Câmî'nin Sohbetü'l-Ebrâr isimli eseriyle aynı ölçüde olan ve dinî nitelik taşıyan bir mesnevidir. Eser 40 bölüme ayrılmış ve her bir bölüme makale adı verilmiştir. Şair, bu eseri bir ayda tamaladığını söylemektedir.

Başlangıç:

Cân u dilden diyelim bismi'l-lâh

Açalım sözle söz gencine-i râh

IV. (vr.119b-153b) Kitâb-ı Usûl (Usûlname): Ahlakî ve yaşama dair öğütlerin bulunduğu bu eser çeşitli hikayeciklerle örülmüştür.

Başlangıç:

Gel ey nây hâme-figân eylegil

Kitâb-ı usûli beyân eylegil

V. (vr.154b-174b) Şâh u Gedâ: Şairin bir haftada tamaladığını iddia ettiği bu mesnevi, Yahyâ'nın en popüler eseridir.

Şevket ile bû sür şehr-i nezzâma
Oldı bir heftenüñ içinde tamam

Başlangıç:

Satr-ı bismi'l-lâh-i üli'l-elbâb
Oldı miftâh-ı kûfl bâb-ı kitâb

Diğer mesnevisi Yûsuf u Züleyhâ ile beraber H.1224'te İstanbul'da basılmıştır. Şâh u Gedâ'nın Londra'dan başka Paris (p.335, no.346-351, p.336, no.367-368), Dresten (no.76), Kraft (no.219), Upsala (no.208-210), Viyana (no.688-691), Münih (no.156,186-187) gibi yurt dışı kütüphanelerinde de yazma nüshaları bulunmaktadır.

Add. 19446, Gülşen-i Envâr, Yahya Bey

89 varak, 19,5x12,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, normal nesih hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir.

Yahya Beyin hamsesinin bir parçası olan bu mesnevi müstakil bir eser olarak istinsah edilmiştir. Eserin başında eserin Antep'te M.1849'da istinsah edildiği bilgisi vardır.

Or. 37, Gencine-i Râz, Yahya Bey

110 varak, 16,5x9,5 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 5 cm.; yazı, düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir, başlıklar altın yaldızla yazılmış ve sütunlar altın renkli çizgilerle düzenlenmiştir.

Yahya Beyin hamsesinin bir parçası olan bu mesnevi, müstakil bir eser olarak istinsah edilmiştir.

Add. 5979, Gencine-i Râz, Yahya Bey

Aynı eserin bir başka kopyasıdır.

83 varak, 19,5x11,5 cm. boyutlarında, 19 satır, satır uzunluğu 6,5 cm.; yazı, ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. İstinsah tarihi: Zilkâde 1002 (M.1594).

Or. 1162, Gencine-i Râz, Yahya Bey

Aynı eserin bir diğer kopyasıdır.

108 varak, 19x12 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, nesih hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Eserin 18. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Add. 5978, Usûlnâme, Yahya Bey

100 varak, 19x11,5 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 7 cm.; yazı, düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Eserin 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Yahya Beyin hamsesinin bir parçası olan bu mesnevi, müstakil bir eser olarak istinsah edilmiştir.

Or. 1159, Şâh u Gedâ, Yahya Bey

64 varak, 18x9,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 5 cm.; yazı, küçük harfli düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Eserin 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Yahya Beyin hamsesinin bir parçası olan Şâh u Gedâ mesnevinin müstakil olarak istinsah edilmiş bir kopyasıdır.

Add. 19450, Şem' u Pervâne, Mu'îdî

31 varak, 17x10 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 6 cm.; yazı, küçük harfli ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Eserin 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Eser, bir aşk hikayesidir. Derviş Pervâne ile Suriye prensesi Şem' arasındaki sevgiyi konu edinir.

Başlangıç:

Olsa bismi'l-lâh ibtidâ-ı sühân

Dem dem efzûn olur behâ-ı sühân

Mu'îdî, mahlasını babasının adından alır. Babası, Muhammed bin Abdulaziz Mu'îdzâde, eski ve köklü bir Maraşlı aileye mensuptur ve Kudüs müftüsü iken H. 963 yılında vefat etmiştir (Zeylû's-Şakaik, vr.104)

Add. 18445, Riyâzü'l-Cinân, Cinânî

101 varak, 20,5x11,5 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 6,5 cm.; yazı, ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. İstinsah; İstanbul, 17 Zilkâde 996 (M.1588). Müstensih, Muhammed bin Mahmud Paşa eş-şehir Baltacı

Bursalı olan Cinânî, eserini Nizamî'nin Mahzenü'l-Esrâr isimli eserine nazire olarak yazmış, onun gibi ahlakî konulardan bahsetmiştir. Eserini III. Murad'a sunmuştur. Şair, iyi bir eğitim almış ve müderrislik yapmıştır. H.1004'te vefat etmiştir.

Başlangıç:

Bismi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Gevher-i sertâc kelâm-ı kadîm

Şiir yirmi bölüme ayrılmış, her bir bölüme "ravza" ismi verilmiştir. Cinânî, eserini H.986 Zilhicce'sinde bitirdiğini yazmaktadır.

Add.7931, Şehnâme-i âl-i Osman, Seyyid Lokman

178 varak, 26,5x15 cm. boyutlarında, 9 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, açık nesih hattıdır. Sayfa kenarları kırmızı çizgilerle çerçevelenmiştir. Eserin 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Eserde yer yer minyatürler vardır. Kimi sayfaların da bölüm başlarında veya minyatür konulma düşüncesiyle boş bırakıldığı anlaşılmaktadır.

Seyyid Lokman tarafından kaleme alınan bu eser, başlangıcından III. Murad 'a kadar Osmanlı padişahlarını kronolojik bir sırayla anlatır. İranlıların Şehname'si gibi kendi Şehname'mizi oluşturma gayreti ile ele alınmış ve mesnevi tarzında yazılmıştır.

Başlangıç:

Bismi'l-lâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Tiğ-ı zafer peyker Ḥayy-ı Kadîm

Eserin sonunda eserin üç dokuzda yani H.999'da tamamlandığı yazılmaktadır.

Sloane 3584, Paşanâme, Tulû'î

79 varak, 29x18 cm. boyutlarında, 15 satır, satır uzunluğu 10,5 cm.; yazı, açık ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları altın reklı çizgilerle çerçevelenmiştir. Desen damgalı ve altın yaldızla süslenmiş deri bir cildi vardır. Yazmanın içinde dört adet minyatür vardır. Bunlardan ilk üçü Sultan IV. Murad portresidir. Eserin 17. yüzyılın ilk yarısında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Sultan IV. Murad döneminin paşalarından Kenan Paşa'nın H.1036 yılından başlayarak yaptığı askerî başarılarını ve işlerini anlatan bir mesnevidir.

Başlangıç:

Hamd idelüm Allâha ki âğâz-ı sühândur
Hamd eylemek ehl-i sühâna resm-i kühendür

Or. 1170, Kitâb-ı Melhame, Cevrî

100 varak, 19,5x10,7 cm. boyutlarında, 19 satır, satır uzunluğu 6 cm.; yazı, açık ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevelenmiştir. Eserin 17. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Meteoroloji ve astrolojiye dair yazılmış bir mesnevidir. Şiirin aslı Farsça'dır.

Başlangıç:

Ba' d-ı hamd-i Hudâ vü na' t-ı Nebî
Melhame nazmunuñ budur sebebi

Şair, kendinden önce Selahaddin adlı bir şairin bu eseri Farsça'dan Türkçe'ye tercüme ettiğini söyler. Kendisinin bu eseri yeniden ve daha güzel bir biçimde yazdığını iddia eder (vr. 2a). Gerçekten de şiir ilk olarak H.811 (M.1408) yılında Yazıcıoğlu Selahaddin tarafından "Şemsiyye" adıyla Farsça'dan Türkçe'ye kazandırılmıştır (Devellioğlu, 2001,609). Şairin adı şiirde net olarak görülmez. Selahaddin'in çevirisinden sonra eser Cevrî tarafından yeniden daha da güzel bir surette yazılmış ve H.1045'te tamamlanmıştır (Ayan, 1981, s.31).

Add. 7925, Sakinâme <6 Sakinâme bir arada>, Ş. Yahya Efendi, Azmizâde Hâleti, Şeyhî Efendi, Nev'îzâde Atâî, Riyâzî, Cem'î

Yazma; 102 varak, 19,6x10 cm. boyutlarında, 18 satır, satır uzunluğu 6,3 cm.; yazısı, düzgün ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları altın renkli çizgilerle çerçevelenmiştir. Eserin 17. yüzyılın başında istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Altı Sakinâme'nin biraraya getirildiği bir koleksiyondur. 17. yüzyılda şairlerin çoğunun hayatta olduğu bir dönemde oluşturulmuştur.

I. (vr.1a-3b) Şeyhü'l-İslam Yahya Efendi'nin 77 beyitlik Sakinâme mesnevisi:

Başlangıç:

Gel ey neşvedâr şarâb-ı elest
Belâ kûçesi içre efkâr u mest

II. (vr.4a-19a) Azmizâde Hâleti'nin 515 beyitlik Sakinâme mesnevisi: Toplam 15 bölüme ayrılmış ve her bir bölüme makale denilmiştir.

Başlangıç:

Gel ey sâkî gülüñ olub tîz-gâm
Tehî sâz-ı ham devât ol müdâm

III. (vr.19b-22a) Şeyhî Efendi'nin 111 beyitlik Sakinâme mesnevisi: Şairin asıl adı, Seyyid Muhammed b. Muhammed b. Burhaneddin el-Huseynî'dir. İstanbul'da doğmuş, ilk görevi Müftü Yahya Efendi'nin mülazımlığı olmuştur. Daha sonra Kudüs ve Mekke kadılığına getirilmiştir.

Başlangıç:

Gel ey mest-i peymâne-i ma' rifet
Götür rakşa sâkî beni sâgır şaffet

IV. (vr.23a-69b) Nev'izâde Atâî'nin 1561 beyitlik uzunca Sakinâme mesnevisi: Daha çok "Âlemnümâ" diye bilindiği söylenir. Eser 41 bölüme ayrılmıştır. Atâî'nin adı Atâ'ullah bin Yahya(H.991-1044)'dır ve Şair Nev'î'nin oğludur.

Başlangıç:

Be-nâm-ı Hudâvend eflâk u halk
Bidârunda kûy-ı çevgân-ı tâk

V. (vr.70a-99a) Riyâzî Efendi'nin 1025 beyitlik uzunca Sakinâme mesnevisi: Daha çok "Nukl-i Meclis" diye bilindiği söylenir.

VI. (vr.99b-102a) "Şair-i hoş-edâ" olarak tanıtılan Cem'î Mustafa Efendi'nin 101 beyitlik Sakinâme mesnevisi: H.1075 yılında vefat eden şairin bir de divanı vardır.

Başlangıç:

Gel ey sâķî bizüm ' aşk-ı Hudâ
Kadeh rakşa gelsün mişâl-i semâ

Add. 5985, Hayrinâme, Nâbî

46 varak, 21,5x11,4 cm. boyutlarında, 19 satır, satır uzunluğu 5,7 cm.; yazı, düzgün olmayan ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. İstinsah tarihi: Rebiülahir 1116 (M.1704).

Bu mesnevi daha çok Hayriyye adıyla bilinir. Ahlaki öğütleri ve yaşam kurallarını anlatan didaktik bir mesnevidir. Kendi oğlu Abdulkahir Muhammed Çelebi sekiz yaşında iken ona öğüt vermek amacıyla kaleme alındığı söylenir.

Başlangıç:

Hamd ol Allâh-ı ' azîmü'ş-şâna
Mübdî' -i dâire-i imkâna

Add. 10006, Zenannâme, Fâzıl

37 varak, 20,3x14 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 8 cm.; yazı, düzgün olmayan ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları çerçevesizdir. Eserin 19. yüzyılda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Fâzıl Bey, Tahir Ömer Paşa'nın oğludur ve babasını erken yaşta kaybetmiştir. Sultan I. Abdulhamid döneminde saraya alınmış ve III. Selim döneminde Rodos'a vali atyın edilmiştir. H.1225'te Beşiktaş'ta vefat etmiştir.

Fâzıl Bey, Zenannâme'den önce Hubannâme'yi yazmıştır. Her iki eseri de ölümünden sonra iki defa basılmıştır (H.1253 ve 1255).

Başlangıç:

Minnet ol Hâlık-ı hikmetkâra
Zeyn-i dünyayı iden mekkâra

Or. 405, Leylâ vü Mecnûn, Fuzûlî

90 varak, 22,2x12 cm. boyutlarında, 17 satır, satır uzunluğu 7,6 cm.; yazı, açık ta'lik hattıdır. Sayfa kenarları altın renkli çerçevesizdir. 33 adet yarım sayfa minyatür vardır. İstinsah tarihi: 1 Rebiülahir 1075 (M.1664). Müstensih, Muhammed Rıza

Başlangıç:

El-hamdü li-vâhibü'l-mekârim
Ve's-şükrü li-şâhibü'l-merâhim

Azerî sahasının ve Türk edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Fuzulî, bir ıstırap şairidir. Esere başlamadan önce manzum ve mensur karışık bir önsöz vardır. Burada aşkla ilgili görüşlerini ve eseri yazma sebebini buluruz.

Önsözün başlangıcı:

Ey neş'e-i hüsnî 'aşka te'sîr kılan
'Aşk ile binâ-yı gönli ta'mîr kılan

...

Leylî vü Mecnûn 'Acemde çokdur
Etrâkde ol fesâne yokdur

Eser daha sonra "Manzûme-i Fuzûlî" adıyla H.1264'te İstanbul'da basılmıştır. Belki de Türk edebiyatının en çok okunan ve sevilen eserlerinden biri olduğundan bugün yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde eserin onlarca basma ve elyazma nüshaları bulunmaktadır.

Add. 7923, Varaka vü Gülşâh, Mesihî

184 varak, 19,6x12 cm. boyutlarında, 14 satır, satır uzunluğu 7 cm.; yazı, düzgün olmayan ta'lik hattıdır. İstinsah tarihi; 1050 (M.1640).

Varaka vü Gülşâh, Nizâmî'nin Leylâ ve Mecnûn adlı eserinden etkilenecek ve onunla aynı ölçüyle yazılmış bir aşk şiiridir.

Başlangıç:

Tâ naşş-ı cemâlünün ey dürr-i pâk
Pertev şâlub oldu zînet-i hâk

Mesihî, Azerî sahası şairlerinden biridir. İran hükümdarlarından Şah I. Abbas döneminde yaşamış Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. Bu yazmanın sonundaki üç tane Farsça beyit de yine şaire aittir.

SONUÇ

Ele aldığımız mesnevilerin birçoğu üzerine Türkiye'de bilimsel çalışma yapılmış olmasına rağmen The British Library nüshaları ile karşılaştırma yapılan çalışma sayısı çok azdır. Ayrıca bu mesnevilerin arasında üzerinde hiç çalışma yapılmamış olanları da vardır. İngiltere ve tüm yurt dışındaki eserler, gurbetin verdiği gariplikle tozlu raflarda bilim insanımızın yolunu gözlemektedirler.

NOTLAR

¹ The British Library hakkında geniş bilgi için <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/loc/index.html> ve <http://www.bl.uk/> internet adreslerine bakılabilir.

²<http://www.bl.uk/reshelp/findhelplang/turkish/turkishcatalogues/turkishcatalogues.html> internet adresini ziyaret ederek Türkçe yazmalar hakkında daha geniş bilgi edinebilirsiniz.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Ayan, Hüseyin (1981). *Cevrî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri Ve Divanının Tenkitli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniv. Yay.

- Banarlı, Nihat Sami (1998). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. C.2. İstanbul: MEB Yay.
- Babinger, Franz (1982). Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri. (Çev. Coşkun Üçok). Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Devellioğlu, Ferit (2001). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Yay.
- Hoca Sadettin Efendi (Trs.), *Tâcu't-Tevârih*, Londra: British Library. Or. 7285
- İpekten, Haluk, (vd). (2000). Şair Tezkireleri. Ankara: Grafiker Yay.
- _____,(vd). (1988). Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Kınalızâde (Trs.), *Tezkiretü 'ş-Şuara*, Londra: British Library. Or.35
- Nev'izade Atâyî (Trs.), *Zeyl-I Şakâ'ik*, Londra: British Library. Or.9504.
- Rieu, Charles (1888). *Catologe Of The Turkish Manuscripts In The British Museum*, London:British Museum Press.
- Unat, Reşit Faik. (1988). Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu. Ankara: TTK Yay.
- Yazıcıoğlu Mehmed (1996), *Muhammediye*, (Haz: Amil Çelebioğlu), İstanbul: Tercüman Yay.

Makale:

Kut, Günay (1971). “British Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Teva'if-i 'Aşere'den Ta'ife-i Bektaşiyân.” Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 1971. Ankara: Türk Dil Kurumu, s.209-230.

İnternet adresleri:

- <http://www.bl.uk/> (25.04.2010)
- <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/loc/index.html> (25.04.2010)
- <http://www.bl.uk/reshelp/findhelplang/turkish/turkishcatalogues/turkishcatalogues.html> (25.04.2010)